

LÉVAY JÓZSEF.

(1825. XI. 18. — 1918. VII. 4.)

I. Életrajzi adatok. Született 1825 nov. 18-án Sajószentpéteren, Borsod megyében Lévy Péternek és Dobai Szabó Juliánnának házasságából. Elemi tanulmányainak elvégzése után, 1836 őszén, a miskolci liceumba került s ott tanult 1846-ig, az utolsó iskolai évet köztanítói minőségben töltvén el. Majd egy évig jogot hallgatott Kézsmárkon. Rövid patvaristás-kodás után részt vett az 1847-iki pozsonyi országgyűlésen, mint Szemere Bertalan egyik irnoka. Szemere B., mikor belügyminiszterré lett, magával vitte Lévyt fogalmazónak, később a *Közlöny* munkatársának. A világosi fegyverletétel után egy ideig Sajószentpéteren rejtőzködött; 1850-től 1852-ig a *Pesti Napló* szerkesztőségében dolgozott. 1852-től 1865-ig — leszámítva az 1860—61-iki rövid megyei aljegyzőséget — a miskolci ref. gimnázium tanára, 1865-től 1894-ig Borsod megye főjegyzője volt s 1895-ben alispáni ranggal vonult nyugalomba. A Kiszalud-Társaság tagjai közé 1862-ben jutott be, a M. T. Akadémiának 1863-ban levelező, 1883-ban rendes, 1896-ban tiszteleti tagjává lett. Kétszer részesült az akadémiai nagyjutalomban. A király 1895-ben a III. oszt. vaskorona-rendet, 1911-ben a Szent István-rend kiskeresztjét adományozta Lévynek, 1912-ben pedig a budapesti tud.-egyetem bölcsészeti kara tiszteletbeli doktori címmel tüntette ki.

II. Művei. 1. *Emlékdalok De Lagrange asszonynak.* 1850. — 2. *Költemények.* 1852. — 3. *Újabb Költemények.* 1856. — 4. *Összes Költemények.* I-II. köt. 1881. — 5. *Újabb Költemények.* 1897. — 6. *A múzsza búcsúja.* 1909. — Fordításai: Shakespeare-től *IV. Henrik király* (I-II. rész), *V. Henrik király, Titus Andronicus, A makrancos hölgy, Vizkereszt*; Molière-től *Melicerte, Don Juan*; Burns költeményeiből egy kötetnyi (1892.); Carlyle Burns-tanulmánya (1892.); Seneca *Vigasztalásai*. Kiadta Bozzai Pál irodalmi hagyományait (1886.). — Egyéb művei és dolgozatai: Kazinczy-Emlény (Miskolc, 1860.), Széchenyi-gyász (Miskolc, 1860.), Régi skót balladák és a vándor dalnokság (Szépirod. Figyelő 1861—62. II. félév). A szép nyilvánulása (A Kiszf.-Társ. Évl. Új f. I. köt.), Kazinczy Gábor emlékezete (U. o. II. köt.), Emlékbeszéd Tompa Mihály fölött (U. o. IV. köt.), Szemere Bertalan emlékezete (Miskolc, 1870.), Tompa Mihályról (Bpesti Szemle 1890. LXIV. köt.), Arany lyrája (Akad. Értesítő 1893.).

III. Irodalom. Egykorú ismertetések Lévy költeményes köteteiről: a

•Költemények 1852*-ról: Pesti Napló 1852 júl. 14—16. (Atádi Vilmos),
Hölgyfutár 1852 júl. 19. (Balázs Sándor), Új Magyar Múzeum 1852. XI.
füzet (Toldy Ferenc); az «Újabb Költemények 1856*-ról: Hölgyfutár 1856
jún. 12—13. (i. y. — = Vadnay Károly), Pesti Napló 1856 szept. 24.
(— ss = Greguss Ágost); az «Összes Költemények 1881*-ról: Vasárn. Újság
1881. 5. sz. (— á — r), Koszorú V. köt. (Szana Tamás), Bpesti Szemle XXVII.
köt. (— ö = Péterfy Jenő); a Burns-fordításról (1892): Bpesti Szemle LXX.
köt. (— l — a = Péterfy Jenő); az «Újabb Költemények 1897*-ról: Magyar
Kritika 1898 dec. 1. (Somogyi Gyula), Bpesti Szemle XCVIII. köt. (p. g.).
Egyéb források: Toldy Ferenc: A magy. költészet kézikönyve. Bp. 1876.
V. köt. — Pallas Nagy Lexikona XI. köt. Bp. 1895. — Széchy Károly:
A magyar líra a forradalom után. Beöthy Zs. Képes Irodalomtörténete
II. köt. — Szinyei József: Magyar írók élete és munkái VII. köt. Bp.
1900. Zsigmond Ferenc: Lé vay József élete és költészete. Bp. 1906. —
Voinovich Géza: Lé vay József. Bpesti Szemle 1911 (és Aurora 1914). —
Révai Nagy Lexikona XII. köt. Bp. 1915.

A *Regelő* 1843-iki évfolyamában jelentek meg Lé vay legelső
költeményei. E meglehetősen fanyar zsengekét hetvenöt esztendőn
keresztül új meg új termés követte, szépülve színben és alakban.
nemesedve zamatban, úgy, hogy az utolsó évtizedek termése már azon
finom különlegességek közé tartozik, melyek nem csupán élvezetet
nyújtanak, hanem a legegészségesebb tapasztalati bölcsesség üdítő ere-
jét is; s mintegy a hosszú és szép élet titka szüremlik ki belőlük.
A csaknem egy évszázadra terjedő életkor szelíd melege tette lehe-
tővé e sajátos varázsú költészet megérlelődését, melynek hatása is
azért olyan biztos, mert a megénekelt elvek háttérében fényes iga-
zoláskepen egy mintaszerű életpálya tárul elé nk. A sors, mely a hosz-
szú életet sokszor oly kétes értékű ajándék gyanánt osztja a költők-
nek, Lé vay iránt valóban kegyes volt, talán azért, mert sehogysen
tudott beleköt ni ebbe a szerencsés természetű halandóba, kinek jelle-
mében igazán nyoma sem volt a *ἔβρις*-nek, mely a régi görögök hite
szerint fel szokta ébreszteni a sors irigy haragját. Sorsa jóvoltából
sikerült Lé vaynak az öreg kort is eszményei szolgálatába vonni s
irodalmunkat a költészet azon ritka virágaival gazdagítani, melyek az
élet estéjén nyílnak a legszebben. Az aggság évei az ő költészetének
nem hanyatlását, hanem betetőzését jelentik, hírnevének javarésze is
hozzájuk fűződik. Mert míg éltek nagy kortársai: Tompa s főként
Arany, a kisebb tehetségű és különben is félrevonuló Lé vayval keve-
set foglalkozott a közvélemény; a rendkívüli tulajdonságokat kereső
és bámoló közönség Lé vayban sokáig nem talált semmi rendkívülit.
Hanem midő n a hírneves kortársak egymás után roppantak össze az
élet terhe alatt, Lé vay pedig nyolevannégy éves korában új költe-
ményes kötetet, nyolevankilenc éves korában új Shakespeare-fordítást

adott ki, kilencven esztendőskorában akadémiai nagyjutalmat nyert s a Múzsza kegyeinek birtokában lépett a tizedik X-be. ez már rendkívüli dolog volt. Kezdett mindenki figyelme és tisztelete Lévay felé fordulni, mert nyilvánvalóvá lett, hogy csak rendkívüli szellem őrizheti meg ennyi időn át teremtő erejét. Az elhúnyt jelesek: kiknek barátja, a nagy idők: melyeknek tanúja volt, kezdtek fényükkel glóriát fenni ősz feje köré s 1911-ben, mikor a Kisfaludy-Társaság Miskolcon tartotta meg gyűlését legrégebbi tagjának tiszteletére: tulajdonképen az egész magyar intelligencia hódolata járult a felvirágozott székben ülő, meghatott költő elé. Lassanként azzá vált Lévay irodalmunk számára, aminek ő az öreg honvédeknek nevezi egyik versében: *élő ereklyévé*. Hiszen ő még ismerte Petőfit, hallgatta Kosuthot, kedves apródja volt Szemere Bertalannak, eszményi barátság fűzte Aranyhoz, Tompáéhoz, Kazinczy Gáborhoz, Gyulai Pálhoz, míg végül — akárcsak leghíresebb költeményének hőse: Mikes — egyedül maradt ő is, hallgatva a körülte hömpölygő modern élet mormolását...

Az olyan csodás intenzitású rövid emberi és költői pályafutást, amilyen pl. a Petőfié, érdekes ellentétképen egészíti ki Lévay életének — hogy úgy mondjuk — extenzív szépsége. Nagyon érthető, hogy egy kilencvenhárom évnyi életre hivatott költőt nem bocsáthatott útjára a természet a Petőfi emésztő indulataival és perzselő szenvedélyeivel. A tág határok közt elcsitulnak ezek és egyenletesen oszlanak meg, hogy tartalmat adhassanak egy léleknek közel száz éven keresztül.

Lévay géniusának főszerepe a *szemlélődés*, mely egyaránt irányul a külső eseményekre s a költő belső élményeire, próbálva elérni azt, ami voltaképen mindnyájunk főcélja s az egész földi boldogság kulcsa: a külső és belső világnak minél tökéletesebb összhangját. Csakhogy kevés embernek sikerül ez, teljes mértékben pedig talán senkinek sem. Lévay is, sok évnyi borús szemlélődés után nem minden rezignáció nélkül ismeri el, hogy képzeletünk eszményi világa és a valóságos élet között legjobb esetben is csak kompromisszum létesíthető, a külső élet visszásságai elől olykor-olykor okvetlenül menedékhelyre van szükségünk s ezt csakis saját «szív-életünk» nyújthatja, ha ez tiszta s egészséges. Bizony nem kevés esengésbe és alku-dozásba került neki is, míg szív-életét annyira-amennyire megfegyelmehzette s az ember számára kijelölhette a legkedvezőbb helyet — valahol a rideg valóság és ábrándjaink világa között. Hogy e becses eredményre eljuthasson, számos esztendőt kellett kísérletezéssel eltöltenie, melynek tárgya önmaga volt. A szemlélődő életben mindig van valami meddő vonás s ebből vezethető le Lévay lírájának szelíd mélabúja. Valamint legfiatalabbkori verseinek egyikében (*Folyam partján*)

már lemondóan utal arra a passzív szerepre, mellyel ő az idő folyójának hullámain csak mészázva nézi: legutolsó költeményes kötetében (1909) megint csak ahhoz az «együgyű, komoly pór»-hoz kénytelen magát hasonlítani, ki a patak partján ülve várja, míg a víz lefoly (*Vergődés*). Az aktivitás hiánya csakugyan eleitől fogva ott lappang Lévy egyéniségében: minthogy pedig az élet harcában sokszor szükségünk volna cselekvő erélyre, költőnk eleinte nem igen leli helyét a világban s egész sereg költeménye születik a való és az óhajtott világ közti kiegyenlíthetetlennek látszó ellentétből. Az önkényuralom «való» világa másfél évtizeden át tényleg elszomorító lehetett a fiatal Lévyra nézve, de mielőbbjének nem a hazafiúi fájdalom volt egyedüli forrása, ez csupán elmélyítette s tartósabbá tette amazt. Elég az hozzá, hogy költőnket gyakran olyanforma határozatlan vágyak emésztik valami «messze levő szép világ boldogabb vidéke» után, mint Kőlcseyt. Lévynek a megyei élet terén eszményi törekvésű elődjét és kartársát. Lévy is más néppel szeretné benépesíteni a világot, olyannal, melynek keblében tisztább szellem él (*Tűzhelyem*) s csüggedten sóhajtja: «Más ég alatt, más tájon születnem, Jobb időben jobb lett volna tán» (*Születésem napja*). Merengéséből minduntalan felijeszti a «valóság hideg újja», a vidor játék helyére lépő zord valóság, ez a síri kép, melyet borzad lelke átölelni (*Fedezz el, Szárnyas napok*). Álmaihoz menekül, «szíve jobb hevéhez» s ilyenkor válik ideiglenesen valóra eszménye: «Önteremtett ábránd, Csendes, boldog, élet!» (*Ne kérdjétek, Falun*). . . Ez az utolsó idézet már sejteti az útat, mely a révpart felé vezet. A boldog élet Lévy szerint a *csendes* élet, mely nem riasztja el az ábrándokat s lehetővé teszi szív-életének zavartalan ölekezését a külső világgal. Alig várja, hogy titkos könnyek árán szerzett elveiből levonhassa a gyakorlati következtetést s megkezdhesse azt a meghatóan egyszerű, de nem kevésbé költői életmódot, mely — a költői erő roppant szívósságát tekintve — világirodalmi ritkaság. Az 1852-ik év adta vissza Lévyt, a pesti újságíró, szülőföldjének, a Sajó-vidéki kies Borsodnak, melyet számtalanszor megénekelt. A miskolci ref. gimnázium szeretettel hívta haza a tanári székbe egykori növendékét, ez pedig örömmel tette kockára költői hírnevét, hogy eltemetkezhezzék az otthon emlékei és ábrándjai közé. A múlt egyes keserű tapasztalatai, a haza gyászos helyzete, a tanári pálya idegfárasztó mozzanatai meg-megpendítenek fájó húrokat lantján továbbra is, de mindinkább kezdi belátni Lévy, hogy a szenvedés a legjobb kulcs az élet értelmének kifürkésztéséhez s mihelyt az átélt bajok emlékekké váltak, megbecsülhetetlen kincseket bírunk bennök. A *múza búcsújában* már lehiggadt bölcseséggel mondja: «Ami most panaszra késztet, Vagy kegyetlen úntat is. Ha rá később

visszanézek, talán még mulattat is» (*Rossz nap*).¹ A külső és belső világ összhangba hozatalán kísérletezve, szemlélődése az évek sokasodtával mind egyetemesebbé és messzebbblátóvá lesz; a jelen keserűségével szemben már eleve enyhülést merít saját élményeinek tárházából, a hosszú élet óriási területet von tapasztalatai körébe s ráruháztatja költőnkre a bölcs öregség legszebb szerepét: az emberiség tanítását és vigasztalását. Az öregedő Lévaynak nagy öröme telik abban, ha a keresztyén hit elveire s a tapasztalati bölcsesség szabályaira a költészet fényével rávilágíthat. Élete vége felé valósággal szentenciákban gondolkodik; versei, melyek a külső természet jelenségeiből indulnak ki, ösztönszerűleg lelki analógiákban végződnek s legtöbbször egy-egy arany-mondássá, egy-egy megszívlelendő maximumává kerekednek ki, már címükkel hivatgatva és tájékoztatva a jó tanácsra vagy vigasztalásra szorulókat: *Ara emlékkönyvébe, Árvalányka emlékkönyvébe, Színésznő emlékkönyvébe, Az ifjúság albumába, Egy lánykának, Kis leánynak, Emléksorok, Nefelejcsék, Bátorítás*, stb. Két utolsó versgyűjteménye tele van efajta költeményekkel.

Az ilyen élet, mely mindent a nyugodt szemlélődés szükséges távolába szeret helyezni, nem engedi erőre kapni a szenvedélyeket. A *Ló és lovag* c. ismert költemény szerzője nemcsak másnak osztogatja a jó tanácsot, hanem elsősorban önmagát inti a »heves indulat» veszélyeitől. A nemes érzelmek végig kísérik őt az életen. Anélkül, hogy végletekbe csapnának át. Lévayban is megvolt Petőfi két eszménye: *szabadság-szeretem*, de ezek is legtöbbször a borongó emlékezés és bizonytalan vágy fátyola alatt mutatkoznak költészetében. Szívével mindig szolgálta e két eszményt, a szükséges aktivitás azonban hiányzott belőle; s valamint a szabadságharc idején nemzetőr volt, anélkül, hogy dolga akadott volna (*Régi emlék*), a szerelemben sem vitte tovább az ábrándos álmodozásnál. Hazafias költeményei közül az *Összes Költemények* sajtó alá rendezésekor csaknem minden olyan darabot kitörölt, mely 1848--49-ben keletkezett;² az ő hazafias műsájának igazi szerepe — mint Aranyé és Tompáé is — 1850-ben kezdődött, a szabadságharc passzív korszakában, mikor már nemzetének gyászos végű küzdelmeit saját fájó emlékeivé avathatta. De ez a féltő hazaszeretet aztán sohasem gyengül, mindenik eltöltött esztendő újabb és újabb emlékek gyökérszálaival fogódzik a

¹ Az emlékek e merengő kultusza Tennysont juttatja eszünkbe, aki csakugyan szintén vallja, hogy: «... the past will allways win | A glory from its being far.» (*In memoriam A. H. H. XXIV.*)

² 1848--49-ben termett verseiből húsz darabot *A múzsa búcsúja* c. kötetének végére iktatott be 1909-ben.

honi talajba. A ragaszkodás e gyökerei a szülőföldben erősödtek meg. de mohón ágaznak szerte, ameddig csak magyar rögöket találnak; szülőföldjében Lé vay — mint maga mondja — a hazát szereti (*Itt születtem*). Legszaporábban születtek hazafias költeményei az elnyomatás idején; egyik ekkori verses füzete (*Emlékdalok De Lagrange asszonyhoz* 1850) a cenzor ollójával is megismerkedett. Politikai egünk kiderültével ódáiban méltatja számos jelesünk hazafiúi érdemeit. A féltő aggodalom keserűbb hangjai törnek ki belőle 1904—1906-ban, belső politikai viszonyaink elfajulásának láttára: s mintha a jövő titkaiban olvasott volna, több ízben megéneкли a Kárpátokat, amint őrt állanak a magyar határon. Hangosabban és szilajabban nyilvánuló hazaszeretetre akad példa irodalmunkban, bensőségesebbre aligha. — Szerelmi költészetén valami szemérmes zárkózottság és önbizalom-hiány érzik. Szív-életének passzív szemléletében, a saját énjének feladott örökös kérdések tisztázásában eltelték az évek s Lé vay — ez a szeretetre oly méltó, testileg-lelkileg szép ember — itt is csak ódes-bús emlékek hervatag koszorúira hajthatja fejét, hogy tovább álmodozzék rajtok. De ép ezzel tanít bennünket arra, hogy a boldogító emlékek közt nem az érzéki gyönyörök s gyakorlati sikerek a legkedvesebbek, hanem a szív titkos világa, mely egy-egy bájos leányarcot csodás eszményvé avat és ezt semmitől sem félti jobban, mint a *valóság* kiábrándító tapasztalataitól. A csalódás mindenünkből kiverhet bennünket, csak emlékeink szentélyéből nem, ez a tanulság hangzik ki Lé vay költészetéből, sok vergődő szívnek mutatva ezzel vígasztalást.

Aki ily kitaratóan dolgozik saját egyéniségének kiépítésén, védve van attól a veszedelemtől, hogy egyik vagy másik költőnek utánzó-jává váljék. Mindössze az ifjúkor kiforratlan szakában érezhető Lé vay versein Petőfi erős hatása. Legkevésbé szerencsés ez a hatás a hazafias költeményeken (természetesen csak a szabadságharc idejéből és az ötvenes évekből valókra kell gondolnunk), melyekbe a petőfieskedés számos félszemsége és erőlködése belopódzott: de a genre-képekben (*Furcsa Balog, Senki Pál, Koldús Peti, Fecske cigány*) és egy esomó szép népdalában már Petőfi hivatott tanítványának mutatkozik. A népiességet sohasem értelmezte úgy, mintha ez a műgond és jó izlés fölösleges voltát jelentené: a kelmeiség cicomás hóbortjait mindig megvetette: hiszen Lé vay tehetségének első méltánylója is épen Erdélyi János volt, a *kelmeiség* szó megalkotója s ennek az iránynak ostorozója. Lé vay legkitünőbb néhány költőnkhez s kritikuskunkhoz csatlakozott és két emberöltőn keresztül, a magyar líra oly különféle áramlatai között, jelentékeny tehetségének egész erejével buzgólkodott népies-nemzeti költészetünknek a művészet eszkö-

zeivel való megnemesítésén. Működésének igazi irodalomtörténeti jelentősége ebben van. Arany, Tompa, Gyulai és Lévay írói működését erős szálak fűzik egymáshoz, bár e szálak nem az utánzás bilincsei; közös eszmény irányította őket, találkozniok kellett. Magasan kiemelkedik közülök tehetségével Arany, de gondolkozása módjában csaknem egy velük. Lévay és Arany levelezése ékes tanújele két nemes szellem barátságának. Kiterjedt nyelvismeret és aprólékos műgond tekintetében Lévaynál jobban egy költőnk sem hasonlít Aranyhoz; e két tulajdonság szinte predestinálta mindkettőjüket a műfordításra, mely téren oly szépeket alkottak. De emberi jellemük és klasszikai hagyományokból táplálkozó világnézetük is egyforma volt, csak az élet bánt el Arannyal szigorúbban. . . Legbensőbb barátságban mégis Tompával volt Lévay. Költészetükben egymásra nem igen hatottak ugyan, amint ezt Voinovich Géza is kiemeli, de jellemök eredeti vonásai több pontban hasonlóak s ezért vonzódtak oly őszintén egymáshoz. A természet csendes világát egyformán szerették s állandó lakóhelyökül választották mind a ketten. Tompa papi hivatása és Lévay vallásos szemlélődése egyaránt szívesen ismerte föl a nagy természetben a Teremtő keze nyomát; a Sajó virágos partjain, a Bükk és Tátra regényes tájain nemcsak testük felfrissülését, hanem a végtelenség gondolatán merengő lelkük megtisztulását és kielégülését is keresték. Tompa *Falusi képje*, *Fent és alantja* stb. meg Lévay *Falun* vagy *Ide lent* c. versei egészen azonos réteget világitanak meg a két költő egyéniségében; midőn Tompa a kis kunyhót mondja boldogabbnak a büszke palotánál, Lévay pedig a bokrot a hegynél: a két jelkép mögül közös életideál sugárzik elő. A mély vallásosság, mely olyan templomi szárnyalású költeményeket alkot, mint Tompa *Új Simeonja* vagy Lévay *Apostolokja*, általában kedves szereppé teszi mindkét költő számára a keresztyén hit igéinek hirdetését, a szenvedők vigasztalását. Tompának épúgy bőven vannak *emléklapjai* és *emléksorai*, intelmei *egy anyához*, a *gyászolóhoz* stb., mint Lévaynak, mind a ketten szép szavakkal búcsúztatják el a zárdába készülő hajadont s írnak mindketten reggeli és esti imádságot, illetőleg éneket. Tompa tehetsége nagyobb szabású és több oldalú a Lévayénál, de kedélye betegebb: e beteg kedélyben szörnyek tanyáztak, melyek a vallásos hit korlátai közül is ki-kiszabadultak, fölemésztvén Tompának testi-lelki erejét. Ellenben Lévaynál, aki hetven éves korában még jókedvűen vadászgatott a Bükk erdőségében, a lélek egyensúlyára kitűnően vigyázott a bámulatos testi egészség és szívósság. Pompás eklektikus filozófiája az életből is ki tudta válogatni a fülánk nélküli örömeket, olvasmányai terén is a vele rokon szellemek élvezetes társaságára szorítkozott.

Legkedvesebb olvasmányaiból sokat átültetett irodalmunkba kiváló fordítói tehetséggel és jelentékeny sikerrel. Bérangerből pl. a *Honvágy* tetszett meg neki, melyben a Párizsba került ifjú pásztor epedő vágya hallatszik szülőfaluja után és a *Fecskék*, melyektől a rab vitéz hazai híreket vár. Műfordítói ügyességét próbára csábította egyik másik vers a mélabús Mussettól, a rejtelmes Poetól s másoktól (Goethe, Heine, Shelling, V. Hugo), de különös vonzóerőt gyakorolt rája Long-fellow szelíd költészete, az angol-skót népballadák, legfőképen pedig a skót parasztköltő: Burns. Ez utóbbihoz két erős szál kapcsolta Lévayt: a kettőjük közti határozott lelki rokonság és a szerencsétlen életű skót lantos iránti őszinte részvét. Lévay Burns költészetét a Petőfiével látja rokonnak: de magát Lévayt nem kevesebb joggal lehet skót társával összehasonlítani. Burns ép oly kizárólagos művelője a lírai rövidebb műformáknak, mint Lévay és dalokon kívül alig irt egyebet. A mély és erős hazaszeretetet mindkét költőnél a legszűkebb otthonnak, egy-egy kedves völgynek és folyócskának idilli szeretetéből fejlődik ki s ez utóbbi marad érzelmi világuk állandó középpontja. Mindkettőjük szíve-lelke a protestáns hit eszméitől van áthatva: ami különbséget látunk köztük ezen a téren, az a skót és magyar protestánsizmus különböző volta. Burns vérében mindenestre volt izgató és emésztő anyag is, de mintha a kiszámíthatatlan sors mostohasága volna egyik főoka annak, hogy az egyszerű, idilli életre hivatott Burns pályája oly szomorú eltérést mutat a Lévayétól. Lévay szerető részvéttel merült el Burns költészetébe, melynek darabjaiból 1892-ben terjedelmes kötetnyi fordítást adott közre. Burns verseinek lefordításánál — főkép a nyelv és verselés terén — oly különleges nehézségek merülnek fel, melyek a teljes sikert eleve lehetlenné teszik; örömezt elismeri azonban mindenki, hogy Lévaynak sikerült a lehetőségig leküzdeni az akadályokat s hogy a magyar Burns-kötet műfordításunknak egyik jelessége; a fordító elé tornyosuló számos akadály állandó ingert gyakorolt Lévay becsvágyára s e téren maga az erőfeszítés már élvezet volt neki. A Burns-kötet sajtó alá rendezésekor pl. a *Jolly beggars*nak — Carlyle szerint Burns leghíresebb költeményének — lefordításával sehogysem tudott boldogulni: de nem vesztette el türelmét s évek múlva a magyar nyelv fegyverével mégis csak kiküzdötte a sikert, úgy, hogy *A múzsa búcsúja* már a *Vig koldusokat* is bemutatja az olvasónak. — Shakespeare- és Molière-fordítóink közt is ott szerepel Lévay; Shakespeare színművei közül ötöt, Molièreéi közül kettőt ültetett át irodalmunkba. A Kisfaludy-Társaság új magyar Shakespeare-kiadása számára a *Makrancos hölgyet* másodszer is lefordította az immár agg költő, illetőleg régebbi fordításán — kivált a magyarosság szempontjából —

sokat javított és simított. ... Horatius egy pár ódájának s Seneca *Vigasztalásainak* lefordításával mintegy saját lelki szükségletének tett eleget.

A kitünő formaérzék és művészi verselés, melyek oly hivatotta tették Lévayt a fordításra, eredeti költészetének is főerényei. Ezen a réven kapta a legtöbb dicséretet, kezdve Toldy Ferenc bírálatán (1852), sőt még előbb, Erdélyi János buzdító szavain. Az érzelmi skála és az eszmekör egyhangúságát a versalakok nagy változatossága ellensúlyozza, kitünő ritmus-érzéke s pompás rímei Arany művészetére emlékeztetnek és méltók is ahhoz. A gondolatok költői genezisére, egyes kedvenc eszmék és ötletek ismételt feldolgozására, a talpraesett kompozíciókra stb. vonatkozólag számos finom észrevétel olvasható Voinovich Géza tanulmányában. Valóban, ha semmi egyebet nem tekintünk is, már maga a hetven évet meghaladó költői foglalkozás, mely a líra határaiból sohase kalandozott el, oly nyugodt biztosságot, oly kivételes gyakorlottságot eredményezett, melynek segítségével Lévay az ő érzelemvilágának meglehetősen szűk területéről gazdag aratást gyűjthetett. Minthogy okos önbírálata visszatartotta olyan műfajok terén való próbálkozástól, melyek tehetségéhez nem illettek volna, ezért alig van költőnk, kinek műveiben oly kevés konkrét hibára vagy fogyatkozásra mutathatnánk rá, mint Lévay lírájában. Az is az ő okos mérsékletének köszönhető, hogy élete és költészete közt nyoma sincs olyas illuzió-rontó ellentétnek, mely nagyon sokat levon egyik-másik író hatásából. Lévay azonos elvek szerint élt és írt, élete és költészete két egyformán sikerült művészi alkotás.

ZSIGMOND FERENC.